

รามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระ
พุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช: การทบทวน การศึกษาใหม่
กลวิธีสร้างสรรค์เนื้อเรื่อง และการนำเสนอข้อคิดเห็น
Ramayana Written by His Majesty King Phra Phutthayotfa
Chulalok Maharat: Review, Restudy, Technique for
Content Writing, and Added Opinion

ณัฐวุฒิ คล้ายสุวรรณ

Natawut Klaisuwan

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย

Faculty of Humanities, Mahamakut Buddhist University

First/Corresponding Author, E-mail: natawut.kla@mbu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ทบทวนการศึกษาที่มาของเรื่องรามเกียรติ์ 2) นำเสนอผลการศึกษาใหม่ในเรื่องที่มาของรามเกียรติ์ 3) ศึกษากลวิธีสร้างสรรค์เนื้อเรื่อง 4) นำเสนอข้อคิดเห็นเพิ่มเติม ผลการศึกษาพบว่า นอกจากรามเกียรติ์จะมีที่มาจากรามายณะภาษาสันสกฤตฉบับของคณิกาย, วิชาญปุราณะ, หนุมานนาฏกะ, รามายณะฉบับทมิฬ, รามายณะฉบับเบงกาลี, พระรามของชาว-มลายู, พระรามที่เล่ากันอยู่ในเอเชียใต้สมัยคุปตะและปาละ รวมถึงลิลิตนารายณ์ 10 ปางแล้ว ยังมีที่มาจากมหิราพณ์ปาละ, มยิลีราวันัน กัโตะ, หิกายัตศรีราม, ลีริสรามา, พระรามบนเกาะบาหลี่ และอัทฤตะรามายณะ การสร้างสรรค์พระราชนิพนธ์เรื่องรามเกียรติ์เกิดจากการนำเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ เนื้อเรื่องและโครงเรื่องจากวรรณกรรมพื้นบ้าน คติความเชื่อเรื่องพระอินทร์ในชาดก ตลอดจนวรรณคดีคำสอนรุ่นเก่ามาเป็นส่วนหนึ่ง ในการสร้างสรรค์เนื้อเรื่อง ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมจากการศึกษาในครั้งนี้ คือ พราหมณ์ผู้เล่าเรื่องรามายณะให้คนไทยฟังเป็นพราหมณ์ในลัทธิไศวนิกาย ทั้งนี้ รามเกียรติ์ยังเป็นวรรณคดีที่ใช้สำหรับแสดงละครในงานสมโภชพระแก้วมรกตและฉลองวัดพระศรีรัตนศาสดาราม หรืออาจใช้แสดงละครในงานสมโภชพระศรีศากยมุนี

ผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้พบองค์ความรู้ใหม่ 3 เรื่อง คือ 1) รามเกียรติ์มีที่มาจากนิทานเรื่อง พระรามและรามายณะหลายสำนวน 2) เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ วรรณกรรม พื้นบ้าน ความเชื่อเรื่องพระอินทร์และวรรณกรรมคำสอนรุ่นเก่า มีส่วนในการ สร้างสรรค์เนื้อเรื่อง 3) พราหมณ์ลัทธิไศวนิกายเป็นผู้ถ่ายทอดเรื่องพระราม หรือรามายณะสู่คนไทย และรามเกียรติ์ใช้ในการแสดงละครเพื่อฉลองวัดและสมโภช พระพุทธรูป

คำสำคัญ: รามเกียรติ์; พระราชนิพนธ์; พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก มหาราช

Abstract

The academic article aims to 1) review the studying of Ramayana background, 2) present the results of restudying from Ramayana, 3) study the techniques of content writing, and 4) propos the added suggestion. The results found that the backgrounds of Ramayana not only derived from Sanskrit of Ongnikāya version, Vishnu Purana, Hanuman Nataka, Tamil Ramayana, Bengali Ramayana, Phra Ram in Javanese-Malay, Phra Ram in South Asia in Guptaand and Pala, and Lilit Narai of 10 poses, but also derive from Mahirabhapala, Mayilirawan Katai, Hikayat Sriram, Sirisarama, Phra Ram in Bali, and Atbhuta Ramayana. The creation of Ramayana writing comes from the historical events, content, and plot from folktales, beliefs of Indra in Jataka, including didactic literature. These resources are used as a part of content creation. The added opinions from this study found that Brahman who told Ramayana to Thai people is a priest in Shaivism. It was a literature used for acting in drama for celebration of Emerald Buddha at Phra Sri Rattana Satsadaram monastery, or acting in drama for Phra Sri Shakyamuni. The results of this study found into 3 aspects of body of knowledge: 1) the Ramayana originates from the story of Rama and many expressions of Ramayana, 2) historical events, folk literatures, believes in Indra, and old teaching literatures are involved to create the story, and 3) Brahmins in Shaivism who are the transmitters of Ramayana to Thai people. In addition, the

Ramayana is used in plays to celebrate monastery and the Buddha statue.

Keywords: Ramayana; Writings by the King; Phra Phutthayotfa Chulalok Maharat

บทนำ

รามเกียรติ์เป็นวรรณคดีมรดกที่อยู่ในการรับรู้ของคนไทยมานานตั้งแต่สมัยสุโขทัย ดังจะเห็นได้ว่า พระนามของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชหรือพระนามของเจ้านายเชื้อสายราชวงศ์ศรีนาวนาถมพระองค์หนึ่ง คือ พระยาคำแหงพระรามต่างได้รับอิทธิพลมาจากวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ นอกจากนี้ วรรณคดีไทย หลายเรื่องในสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ ล้วนได้รับอิทธิพลจากเรื่องรามเกียรติ์เช่นเดียวกัน เพราะปรากฏว่า มีการนำตัวละครในรามเกียรติ์ไปกล่าวถึง เช่น ลิลิตโองการแข่งน้ำในสมัยอยุธยา กล่าวถึงทศกัณฐ์ พระราม พระลักษมณ์ ในฐานะสักขีพยานที่มาร่วมพิธีตักน้ำสาบานของขุนนาง ดังความว่า “ลืบน้าเจ้าอสุร ช่วยดู พระราม พระลักษมณ์ชวักอร” (กรมศิลปากร, 2540: 117) หรือวรรณคดีเรื่องโคลงยวนพ่าย กวีได้กล่าวเปรียบเทียบกับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่า มีฤทธิ์ดุจเดียวกับพระราม ความว่า “พระฤทธิพาง พระราม รอนราฟไสรัย” (กรมศิลปากร, 2540: 341) แม้ในวรรณกรรมนิราศสมัยอยุธยา ก็ยังมีการนำเรื่องการพลัดพรากของพระรามกับนางสีดามากกล่าวถึง ดังที่ปรากฏในกาพย์ห่อโคลงนิราศธารโศกของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรว่า “ไทรดายุคพระรามา จากสิดา อ่าโถมสมร พระผลาญยักษ์มารมรณ ได้สิดาอ่าองค์คืน” (กรมศิลปากร, 2545ก: 295) และในสมัยรัตนโกสินทร์แม้จะมีบทละครเรื่องรามเกียรติ์เป็นแบบฉบับสำหรับพระนครแล้ว ก็ยังมีวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ นำตัวละครจากเรื่องรามเกียรติ์ไปกล่าวแทรกไว้ เช่น เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ได้นำเหตุการณ์จากเรื่องรามเกียรติ์ไปเปรียบเทียบกับเรื่องราวของขุนแผนกับนางวันทองว่า “คิดมาก็ให้น้อยใจนัก อัปลักขณ์เหมือนนิยาย เขาเล่นโชน สีดาเดียวเปลี่ยวใจไปกับโจร พระรามโทนเที่ยวท่องระทมใจ ถ้าเจ้าซื้อครองสัตย์สุจริต นิดหนึ่งเหมือนสีดาหาว่าไม่ นี่เสียศีลสุดสิ้นทุกสิ่งไป ไหนเล่าเจ้าว่าแต่เดิมที” (กรมศิลปากร, 2545ข: 389) หรือโคลงนิราศนรินทร์ที่นำเรื่องการบรรจบของพระรามกับทศกัณฐ์มาเปรียบเทียบกับ การต่อสู้ทางจิตใจของกวีที่ครุ่นคิดถึงนางอันเป็นที่รัก ความว่า

ปางโถมราเมศน์าว ศรทรง
 แผลงราพณ์ว้ายชีพลง แผลงหลั
 เสรีจศีกลีตาคง คีนบาท พระนา
 ศีกที่ทรวงเรียมลู้ รบแพ่ฤถอย

(นายนรินทรธิเบศร์ (อิน), ม.ป.ป.: 37)

เรื่องรามเกียรติ์ นอกจากจะเป็นวรรณกรรมที่ยกย่องพระมหากษัตริย์ดุจตั้งองค์สมมุติเทพแล้วยังมีอิทธิพลต่อการเผยแผ่พุทธศาสนา เพราะปรากฏคำสอนตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาหลายประการ เช่น ไตรลักษณ์ โลกธรรม กรรม ความไม่ประมาท การคบคน การใช้ปัญญา ความเพียร ฯลฯ ทั้งยังมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตและคติความเชื่อของคนไทย กล่าวคือ เป็นที่มาของชื่อสถานที่ต่าง ๆ เช่น ถ้ำพระราม ถ้ำนางสีดา หรือเป็นบ่อเกิดของนิทานประจำถิ่นเรื่องท้าวทกขนาท เขาสามร้อยยอด ทะเลชุบศร เขาสรรพยา บึงสรรพยา จังหวัดชัยนาท เขาขาดที่พระพุทธรูปบาทสระบุรี ห้วยสุครีพ ถ้ำทรีพี ฯลฯ (เกษม ขนบแก้ว, 2539: 46-47) จะเห็นได้ว่า เรื่องรามเกียรติ์เป็นวรรณคดีที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทยในแทบทุกด้าน แต่ที่จริงแล้วรามเกียรติ์กลับมิใช่วรรณคดีไทยโดยแท้ เพราะเป็นวรรณคดีอันมีที่มาจากวรรณคดีของอินเดีย คือ รามายณะ แต่ต่อมาได้พัฒนาเป็นวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ฉบับต่าง ๆ ทั้งในสมัยอยุธยา ธนบุรีและรัตนโกสินทร์

เนื้อเรื่อง

การทบทวนเรื่องที่มาของรามเกียรติ์

การศึกษาที่มาของรามเกียรติ์ในประเทศไทยได้มีการศึกษากันอย่างจริงจังมาเป็นระยะเวลานานแล้ว โดยนักวิชาการพระองค์แรกที่ศึกษา คือ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6) ทรงนำรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) ซึ่งเป็นฉบับที่มีเนื้อเรื่องสมบูรณ์ที่สุดมาศึกษาเปรียบเทียบกับรามายณะอินเดีย 3 ฉบับ คือ รามายณะสันสกฤตของวาลมิกิ รามายณะฉบับอุตตรนิกาย รามายณะฉบับภาษาฮินดีของตุลสีทาส และทรงนำเสนอผลการศึกษาเอาไว้ ในหนังสือเรื่องบ่อเกิดแห่งรามเกียรติ์ โดยปรากฏผลการศึกษารามเกียรติ์มีที่มาจาก 3 ทาง (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2565: 207-208) คือ

1. จากรamayana ภาษาสันสกฤตฉบับอณิกาย โดยทรงให้เหตุผลว่า พราหมณ์ที่เข้ามาในเมืองไทยมาจากแคว้นเบงกอลและเนื้อความในรามายณะฉบับนี้ ปรากฏเรื่องราวของพระกุกกับพระลพจับม้าอุปการมาซึ่งตรงกับรามเกียรติ์ของไทย

2. จากวิญญูปุราณะ โดยทรงให้เหตุผลว่า เรื่องราวเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ เช่น กำเนิดตัวละคร ทศกัณฐ์เยี่ยมพิภพหรือบังคับเทวดามารับใช้ มีปรากฏอยู่ในวิญญูปุราณะ

3. จากหุนมานนาฏกะ โดยทรงให้เหตุผลว่าความเก่งกล้าในด้านต่าง ๆ ของหุนมานมีที่มาจากคัมภีร์เล่มนี้

ต่อมาพระยาอนุমানราชชน (เสฐียรโกเศศ) ได้ศึกษาที่มาของรามเกียรติ์ และได้นำเสนอผลการศึกษาไว้ในหนังสืออุปกรณ์รามเกียรติ์ว่า รามเกียรติ์มีที่มาจากรามายณะฉบับทมิฬ เพราะมีเรื่องราวส่วนใหญ่คล้ายกัน นอกจากนี้ ยังมีที่มาจากเรื่องพระรามฉบับเบงกาลีและเรื่องพระรามของชาว-มลายู (เสฐียรโกเศศ, 2550: 139-146)

สำหรับผลการศึกษาของพระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร (2514: 79) ทำให้ทราบว่า รามเกียรติ์มีที่มาจากเรื่องพระรามที่เล่ากันอยู่ในเอเชียใต้สมัยคุปตะและปาละ จากนั้น นิทานดังกล่าวได้แพร่กระจายมายังชาวแล้วแพร่กระจายออกไปอีกเป็นสองทาง คือ เขมร มลายู ลาวและไทย

การศึกษาของรีนฤทัย สัจจพันธุ์ (2559: 50) ที่นำเสนอไว้ในหนังสืออิทธิพลวรรณกรรมต่างประเทศที่มีต่อวรรณกรรมไทย ช่วยให้เข้าใจที่มาของรามเกียรติ์ในเรื่องต่าง ๆ ได้ชัดเจนขึ้น ดังนี้

1. ต้นเรื่องและที่มา รามายณะหรือนิทานเรื่องพระรามของอินเดียเป็นที่มาของรามเกียรติ์ เช่นเดียวกับนิทานเรื่องพระรามที่ปรากฏในประเทศต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และนิทานเรื่องพระรามที่ไทยรับเข้ามา น่าจะมีอายุเก่ากว่ารามายณะของวาลมิกิ

2. อิทธิพล รามเกียรติ์ของไทยได้รับอิทธิพลจากรามายณะของอินเดียหลายฉบับ เป็นเหตุให้รามเกียรติ์ไทยมิได้มีเนื้อความตรงกับนิทานเรื่องพระรามเล่มใดเล่มหนึ่งโดยเฉพาะ แต่มีส่วนปลีกย่อยไปพ้องกับรามายณะฉบับภาษาสันสกฤตของวาลมิกิ รามายณะฉบับภาษากัศมีระ รามายณะฉบับภาษาเบงกาลี รามายณะฉบับภาษาทมิฬของอินเดีย และยังมีเนื้อความที่พ้องกับเรื่องพระรามของชาว (ศรีทกานพรามกะลิง) เรื่องพระรามของมลายู (หิกายัตศรีราม) เรื่องพระรามของลาว (พระรามชาดก) และเรื่องพระรามของเขมร (รามเกรต)

3. เส้นทางที่มา รามเกียรติ์ของไทยได้รับอิทธิพลจากอินเดียภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงใต้ อันเป็นอิทธิพลโดยตรง และยังได้รับอิทธิพลโดยอ้อม คือ จากอินเดียโดยผ่านทางประเทศต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

4. ระยะเวลา ไม่ทราบระยะเวลาที่แน่ชัด แต่ในสมัยสุโขทัยมีหลักฐานปรากฏว่า คนไทยรู้จักเรื่องรามเกียรติ์กันแล้ว และยังคงรับเอานิทานเรื่องพระรามกับรามายณะเข้ามาเรื่อย ๆ จนมาถึงสมัยอยุธยา จึงมีการนำเรื่องรามเกียรติ์มาแต่งเป็นบทสำหรับใช้ในการแสดง

5. วิธีการ ในระยะแรกคงจะเข้ามาด้วยวิธีจดจำมาเล่าแบบนิทาน จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้มีเรื่องราวผิดไปจากแหล่งที่มา และในระยะแรกยังไม่มีการบินทักเป็นลายลักษณ์อักษร นอกจากข้อความที่กว้างถึงในงานนิพนธ์เท่านั้น มาในระยะหลังนอกจากจะรับเข้ามาในรูปของนิทานแล้ว ยังน่าจะรับเข้ามาในรูปของการแสดงด้วย

ส่วนการศึกษาของนิยะดา เหล่าสุนทร (2540) ช่วยเพิ่มความกระจ่างเรื่องที่มาของรามเกียรติ์ว่า มีที่มาจากลิลิตนารายณ์ 10 ปาง (คัมภีร์นารายณ์ 20 ปาง) เพราะปรากฏว่า ความบางตอนในรามเกียรติ์พ้องกับความบางตอนในลิลิตนารายณ์ 10 ปาง คือ ตอนหิรันตยัภษ์ม้วนแผ่นดินตรงกับเศวตวรอาวตาร ตอนหนุมานพบนางบุษมาลีที่เมืองมัยน ตรงกับทวิชาวตาร ตอนพระอิศวรปราบตรีบุรุษ ตรงกับสมณาวตาร ตอนนารายณ์ปราบหนก ตรงกับอัปสรวตาร ตอนพระนารายณ์อวตารลงมาปราบทศกัณฐ์ ตรงกับรามาวตาร นอกจากนี้ความในตอนสุดท้ายของคัมภีร์นารายณ์ 10 ปาง ได้ระบุข้อความไว้ตอนหนึ่งว่า *ครั้งพระรามสิ้นพระชนแล้ว ก็กลับเป็นพระนารายณ์ ไปประทมสินธุในกะเศียรสมุทรฯ ปางรามาวตารที่ 10 ซึ่งเรียกว่า รามเกียรติ์ในเรื่องปางพระเป็นเจ้าแต่เท่านี้ แผลออกจากอักษรครีฑตามคัมภีร์ไยสารทยุติแต่เท่านี้* ซึ่งตรงกับความในตอนสุดท้ายของเรื่องรามเกียรติ์ที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงกล่าวว่า *อันพระราชนิพนธ์รามเกียรติ์ ทรงเพียรตามเรื่องนิยายไย*

มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์ (2547: 243-244) กล่าวถึงการพระราชนิพนธ์เรื่องรามเกียรติ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชว่า ทรงรวบรวมนิทานและตำนานของพราหมณ์เรื่องต่าง ๆ มาเป็นส่วนหนึ่งของเรื่องรามเกียรติ์ กล่าวคือ ทรงนำเรื่องพระนารายณ์อวตารเป็นสุกรเผือกปราบหิรันตยัภษ์ที่ม้วนแผ่นดินไปไว้ยังเมืองบาดาลจากนารายณ์สิบปาง มาเป็นเรื่องต้นเหตุก่อนที่พระนารายณ์จะบันดาลให้เกิดดอกบัวขึ้นจากพระนาภีของพระองค์ เพื่อเชื่อมโยงไปถึงการกำเนิดของท้าวอโนมาตัน ผู้เป็นต้นวงศ์ของพระราม ทั้งยังทรงนำเรื่องพระอิศวรปราบตรีบุรุษจากนารายณ์

สิบปาง เพื่ออธิบายที่มาของมหาอนุโมลีอันอยู่ที่เมืองมิตลาของท้าวชนกจักรวรรดิ โดยพระรามยกมหาอนุโมลีได้จึงได้อภิเษกกับนางสีดา นอกจากนี้ ยังทรงนำเรื่องชกนาคศึกดำบรรพ์มาแปลงเป็นตอนที่สุครีพอาสาหุดเขาพระสุเมรุให้ตั้งตรงดั้งเดิมหลังจากที่พังทลาย เพราะการต่อสู้กันระหว่างพระอรชุนกับรามสูรมาเป็นต้นเหตุที่ทำให้พาลีผิดคำสั่งสาบานที่ให้ไว้ต่อหน้าพระอิศวรและพระนารายณ์ว่าหากไม่นำนางดาราไปให้สุครีพ ก็ขอตายด้วยศรของพระนารายณ์ ซึ่งต่อมาภายหลังพระรามได้อ้างสาเหตุดังกล่าวนี้ในการช่วยสุครีพปราบพาลี

ผลการศึกษาเรื่องที่มาของรามเกียรติ์ตามแนวคิดของนักวิชาการข้างต้นสรุปได้ว่า รามเกียรติ์มีที่มาจากแหล่งต่าง ๆ คือ 1) นิทานเรื่องพระรามในอินเดีย 2) รามายณะภาษาสันสกฤตฉบับอณิกาย 3) วิษณุปุราณะ 4) หนุมานนาฏกะ 5) รามายณะฉบับหมิง 6) รามายณะฉบับเบงกาลี 7) เรื่องพระรามของชาว-มลายู 8) เรื่องพระรามที่เล่ากันในเอเชียใต้สมัยคุปตะและปาละ 9) ลิลิตนารายณ์ 10) ปาง 10) นิทานและตำนานของพราหมณ์เรื่องต่าง ๆ

ทั้งนี้ ผู้เขียนบทความยังไม่ปักใจเชื่อว่า ที่มาของรามเกียรติ์จะมีเพียงเท่านั้น เพราะจากการศึกษาตัวบทรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชอย่างละเอียด ทำให้พบที่มาของเรื่องรามเกียรติ์ว่า ยังมีที่มาจากแหล่งอื่น ๆ อีก ดังจะได้กล่าวต่อไป

การศึกษาใหม่เรื่องที่มาของรามเกียรติ์

จากการที่ผู้เขียนได้ทบทวนข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาที่มาของรามเกียรติ์ที่ศึกษาโดยนักวิชาการ ประกอบกับได้ศึกษาค้นคว้าเรื่องรามายณะฉบับต่าง ๆ ของอินเดีย เรื่องพระรามฉบับต่าง ๆ ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และศึกษาตัวบทรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) อย่างละเอียด ทำให้พบข้อมูลเพิ่มเติมว่า รามเกียรติ์ยังมีที่มาจากเรื่องพระรามและรามายณะฉบับอื่น ๆ อีก ได้แก่

1. รามายณะฉบับเบงกอลเรื่องมหาราพาลา และรามายณะฉบับหมิงเรื่องมิลิราวนัน กโต โดยทั้งสองเรื่องนี้เป็นที่มาของตอนศึกไมยราพในรามเกียรติ์ เพราะกล่าวถึงไมยราพลักพาตัวพระรามไปยังนครบาดาล
2. รามายณะฉบับมลายูเรื่องหิกายัตศรีราม และรามายณะฉบับปัตตานี เรื่องสิริสารามา โดยทั้งสองเรื่องนี้เป็นที่มาของเรื่องนางสีดาเป็นลูกสาวของทศกัณฐ์
3. พระรามบนเกาะบาหลี โดยเป็นที่มาของเรื่องอรชุนรบกับทศกัณฐ์

4. อัททฐะรามายณะ เรื่องดังกล่าวปรากฏเรื่องราวของราพณ์ (ผู้พี่) กับราพณ์ (ผู้น้อง) และลักษณะของราพณ์ผู้พี่ที่กล่าวถึงนั้น มีลักษณะคล้ายกับสหัสเดชะในรามเกียรติ์ กล่าวคือ มีพันเศียร สองพันกร มีอิทธิฤทธิ์น่าเกรงขามมากกว่าราพณ์ผู้น้อง และสามารถสังหารพระรามได้

การศึกษากลวิธีสร้างสรรค์

การแต่งรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2340 โดยกวีในราชสำนักพร้อมด้วยเหล่านักปราชญ์ราชบัณฑิตได้ช่วยกันแต่ง และถวายให้เป็นพระราชนิพนธ์ ไม่มีหลักฐานแน่ชัดว่า กวีคนใดแต่งตอนใด แต่ผู้เขียนบทความสันนิษฐานว่า กวีที่ร่วมกันแต่งรามเกียรติ์จะต้องเป็นบุคคลเหล่านี้ คือ กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท กรมพระราชวังหลัง (เจ้าฟ้ากรมหลวงอนุรักษ์เทเวศร์) เจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทร (พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย) เจ้าพระยาพระคลัง (หน) พระยาธรรมปรีชา (แก้ว) พระเทพโมลี (กลิ่น) เพราะบุคคลเหล่านี้ต่างเป็นกวีที่มีชื่อเสียงประจำราชสำนัก ทั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงเป็นประธานในการแต่ง และคงมีการนำมาแก้ไขต่อหน้าพระพักตร์ จึงทำให้รามเกียรติ์ที่แต่งขึ้นในสมัยนี้เป็นรามเกียรติ์ฉบับสมบูรณ์ที่สุดเมื่อเทียบกับรามเกียรติ์ฉบับอื่น ๆ (رينฤทัย สัจจพันธุ์, 2563: 26)

ผู้เขียนได้อ่านพระราชนิพนธ์รามเกียรติ์อย่างละเอียดทำให้เห็นว่า กวีในราชสำนักที่ร่วมกันแต่งเรื่องรามเกียรติ์นั้น มีกลวิธีในการสร้างสรรค์เนื้อเรื่องดังต่อไปนี้

1. การนำเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์มาเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างสรรค์เนื้อเรื่อง กล่าวคือ ความตอนหนึ่งจากพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 ของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี (ขำ บุนนาค) มีเนื้อความกล่าวถึงเหตุการณ์ตอนปลายรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เรื่องการอัญเชิญพระศรีศากยมุนีจากกรุงสุโขทัยมาขึ้นบกที่ท่าช้าง เพื่อจะอัญเชิญเข้าประดิษฐานในพระนคร แต่ปรากฏว่า องค์พระใหญ่เกินไปจนผ่านเข้าประตูเมืองไม่ได้ จึงต้องรื้อประตูเมืองเพื่ออัญเชิญองค์พระเข้าไป ดังความว่า

วันพฤหัสบดี เดือน 6 ขึ้น 11 ค่ำ เชิญพระพุทธรูป
องค์ใหญ่ซึ่งเป็นพระประธานในพระวิหารหลวงวัดมหาธาตุลง
มาจากเมืองสุโขทัย หน้าตัก 3 วา คืบ สมโภชที่หน้าตำหนักแพ
3 วัน ครั้น ณ เดือน 6 ขึ้น 14 ค่ำ เชิญชักพระขึ้นจากแพทาง

ประตู่ทำข้างไปทำร่มไว้ข้างถนนเสาชิงช้า ประตุนั้นก็เรียกว่า
ประตู่ทำพระมาจนทุกวันนี้ เหตุว่า ต้องรื้อประตูจึงเชิญเข้าไป
ได้

(เจ้าพระยาทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี (ขำ บุนนาค), 2562: 198)

ทั้งนี้ ความจากเรื่องรามเกียรติ์ตอนทศกัณฐ์เชิญสหัสเดชะเข้ากรุงลงกานั้น สอดคล้องกับความจากพระราชพงศาวดาร เพราะปรากฏว่า สหัสเดชะเข้าเมืองลงกา ไม่ได้ เนื่องจากราชนครมีขนาดใหญ่กว่าประตูเมือง ทศกัณฐ์จึงสั่งให้รื้อกำแพงเมืองด้านทิศใต้เพื่อให้สหัสเดชะเข้ากรุงลงกาทางนั้น ดังความว่า

เมื่อนั้น	ท้าวยี่สิบกรยักษ์
นำเสด็จเชษฐาธิบดี	ถึงที่ปราการลงกา
แลดูพิชัยรถทรง	ขององค์พญายักษ์
ใหญ่สูงกว่าช่องทวาร	จึงบัญชาสั่งมโหทร
จงเร่งไปรื้อกำแพงเมือง	ข้างเบื้องทักษิณเสียก่อน
ให้ราบรื่นจนพื้นดินดอน	รถพระภุชชะจะเข้าไป

(พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, 2549ค: 41)

2. การนำความตอนหนึ่งจากรวรรณกรรมพื้นบ้านเรื่องนกกระเจามาเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างสรรค์เนื้อเรื่อง ความตอนหนึ่งจากรเรื่องรามเกียรติ์กล่าวถึงพระฤๅษีโคดม ผู้มีหนวดเครายาวกรูปร่างจันทนกรกระเจาสามภรรยาเข้าไปพักผ่อนและอาศัยอยู่ วันหนึ่งนกกระเจาสามภรรยาบอกนกกระเจาภรรยาว่า ตนจะออกไปหาอาหาร แต่ก่อนที่จะออกไปนั้น นกกระเจาสามได้สั่งนกกระเจาภรรยาว่า

ตัวเจ้าจงอยู่พักฟอง	ปกป้องพิทักษ์รักษา
ที่จะเที่ยวไปหาเหยื่อมา	ว่าแล้วสฤณาก็บินไป

(พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, 2549ก: 61)

ครั้นนกกระเจาสามบินมาถึงป่าหิมพานต์ เห็นดอกบัวดอกหนึ่งมีสีสวยงาม จึงลงไปพักผ่อนพร้อมกับสุดดมกลิ่นเกสรในดอกบัวนั้นจนลืมเวลา แล้วก็ติดอยู่ในดอกบัวนั้น ดังความว่า

มาถึงป่าหิมพานต์	เห็นสระปทุมมามลย์กว้างใหญ่
มีดอกบัวบานตระการใจ	ก็เผลอในดวงบุษบง

เสียดใช้เกสรขจรกลิ่น
จนเพลายืนย่ำค้ำลง

จิกกินเพลินใจไหลหลง
บุษบงกลัดกลีบหุ้มไว้

(พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, 2549ก: 62)

ครั้นถึงรุ่งเช้าเมื่อดอกบัวบานแล้ว นกกระจาบสามี่จึงรีบบินกลับรัง เมื่อนกกระจาบภรรยาเห็นนกกระจาบสามี่กลับมา ก็ต่อว่าด้วยความโกรธ ความว่า

บัดนั้น
จึงว่าด้วยความโกรธเป็นกำลัง

นางนกเห็นผัวก็คลุ้มคลั่ง
ซึ่งไปไหนมาปานนี้

(พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, 2549ก: 62)

ทั้งนี้ เมื่อนำความจากรามเกียรติ์ตอนดังกล่าวไปเปรียบเทียบกับวรรณกรรมพื้นบ้าน เรื่องนกกระจาบจะเห็นได้ว่า มีเนื้อความเหมือนกัน กล่าวคือ นกกระจาบสามี่บินไปหาอาหาร ฝายนกกระจาบภรรยาทำหน้าที่กกกลูกน้อยอยู่ในรัง ครั้นนกกระจาบสามี่บินไปเห็นดอกบัวดอกหนึ่งจึงลงไปพักยังดอกบัวนั้น และหวังจะนำเกสรดอกบัวไปฝากนกกระจาบภรรยา แต่ด้วยความที่นกกระจาบสามี่หลงเพลินกับความงาม จึงทำให้ลืมนึกไปว่า ณ ขณะนั้นดอกบัวใกล้หุบแล้ว ครั้นดอกบัวหุบลง นกกระจาบสามี่ไม่อาจออกมาได้จึงต้องค้างแรมอยู่ในนั้น ครั้นถึงรุ่งเช้าเมื่อดอกบัวบานแล้ว นกกระจาบสามี่ก็รีบบินกลับไปหานกกระจาบภรรยา ครั้นไปถึงก็เห็นว่ารังถูกไฟเผา ลูกนกตายในกองเพลิง นกกระจาบสามี่จึงเข้าไปหานกกระจาบภรรยาแล้วเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นทั้งหมดให้ฟัง แต่นกกระจาบภรรยาไม่เชื่อกลับคิดว่า นกกระจาบสามี่มีชู้จึงกระโดดเข้ากองไฟตาย ฝายนกกระจาบสามี่ด้วยความเสียใจก็กระโดดเข้ากองไฟตายไปอีกตัวหนึ่ง (ลักษณะ ไตรวิวัฒน์, 2550: 205) ทั้งนี้ ความจากรวรรณกรรมพื้นบ้านเรื่องนกกระจาบต่างจากความในเรื่องราวเกียรติ์ตรงที่ว่า นกกระจาบไม่ได้ทำรังอยู่ในหมวดเครืออันรุ่งรังของพระฤๅษีโคดม และนกกระจาบสามี่ภรรยาในเรื่องรามเกียรติ์ไม่ได้บินเข้ากองไฟตาย เพราะปรับความเข้าใจกันได้

3. นำโครงเรื่องของวรรณกรรมพื้นบ้านมาเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างสรรค์เนื้อเรื่อง เมื่อดำเนินเรื่องจบในภาคที่ 1 แล้ว ก็ดำเนินเรื่องต่อภาคที่ 2 ในลักษณะเดียวกัน กล่าวคือ เมื่อเสร็จศึกลงกา โดยมีพระรามเป็นแม่ทัพปราบทศกัณฐ์แล้วก็ต่อยกศึกมลิวัน โดยมีพระพรตน้องชายของพระรามเป็นแม่ทัพปราบท้าวจักรวรรดิ ซึ่งการศึกษาทั้งภาค 1 และภาค 2 นี้ มีโครงเรื่องอย่างเดียวกัน ดังนี้

3.1 การส่งทูตถือสาร รามเกียรติ์ภาคที่ 1 ตอนศึกลงกา พระรามส่งองค์เป็นทูตถือสาร ส่วนรามเกียรติ์ภาคที่ 2 ตอนศึกมลิวัน พระพรตส่งนิลนทเป็นทูตถือสาร

3.2 การรบของฝ่ายยักษ์ ทั้งภาคที่ 1 ตอนศึกลงกา กับภาคที่ 2 ตอนศึกมลิวันมียักษ์ที่มีอิทธิฤทธิ์และอาวุธวิเศษออกรบ โดยสามารถปราบฝ่ายพระรามกับพระพรตได้ กล่าวคือ อินทรชิต โอรสของทศกัณฐ์ มีศรนาศบาศและศรพรหมาสัตว์ที่แปลงไปต้องพระลักษมณ์จนสลบ หนุมานต้องไปหาตัวยามาแก้ไขจนพระลักษมณ์ฟื้น ฝ่ายบรรลัยจักรโอรสของท้าวจักรวรรดิมีศรเหราพรตที่แปลงไปต้องพระสัตรุดจนสลบเช่นกัน แต่นิลพัทก็สามารถหาตัวยามาแก้ไขพระสัตรุดจนฟื้น

3.3 สหายยักษ์ ในศึกลงกากับศึกมลิวัน ทศกัณฐ์และท้าวจักรวรรดิต่างมีสหายยกทัพมาช่วยรบ กล่าวคือ ทศกัณฐ์มีสหัสเดชะมาช่วยรบ และท้าวจักรวรรดิมีท้าวไวตาลมาช่วยรบโดยสหัสเดชะกับท้าวไวตาลต่างมีฤทธิ์เดชสูงมาก และยังมีกระบองวิเศษตันซี้ตายปลายซี้เป็น แต่ยักษ์ทั้งสองตนก็เสียทีแก่หนุมานและนิลพัทโดยง่าย

4. การนำคติความเรื่องพระอินทร์ในชาดกมาเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างสรรค์เนื้อเรื่องพระอินทร์ในชาดก เป็นเทวดาที่คอยให้ความช่วยเหลือแก่ผู้มีบุญที่กำลังทุกข์ร้อน (ประคอง นิมานเหมินท์, 2549: 149-150) ทั้งนี้ ความจากเรื่องรามเกียรติ์ตอนพระลักษมณ์กับนางสีดาได้รับความเดือดร้อนจากการกระทำของพระรามที่ตกอยู่ในอำนาจโทสะ พระอินทร์ทราบเรื่องเพราะร้อนอาสน์ จึงได้ลงมาช่วยแก้ไขสถานการณ์ให้ดีขึ้น ดังความว่า

เมื่อนั้น	ฝ่ายท้าวหัตสน์นเรีงศรี
เสด็จในเวไชยันต์รุจี	พร้อมเทพนารีก็ลยา
ให้บันดาลร้อนรณสกันธกาย	ดังเพลิงพรายเผาผิวมังสา
จึงเล็งทิพยเนตรลงมา	ยังพื้นมหาสุธาธาร
ก็แลเห็นองค์พระลักษมณ์	บ้ายพักตร์จะคืนเข้าราชฐาน
แม้มิได้ดวงใจเยาวมาลย์	พระอวตารจะลงโทษทัณฑ์
ฝ่ายองค์สีดาเทวี	โคกวิโยคโคกคัลย์
ไม่มีที่อาศัยในอารัญ	ทั้งทรงพระครรภ์ลูกยา
จะแสนลำบากยากกาย	จะชุกล้นนอนตายที่ในป่า
จำกูจะไปช่วยชีวา	อย่าให้สองกษัตรามีภัย

(พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, 2549ง: 344)

ความจากเรื่องรามเกียรติ์ที่ยกตัวอย่างมาข้างต้นเห็นได้ว่า มีลักษณะเดียวกับความที่กล่าวถึง ในชาดก ทั้งนี้ขอยกตัวอย่างจากสิริวิบูลกิตติชาดก ในปัญญาสชาดกมาเปรียบเทียบ ดังนี้

ด้วยอำนาจศีลของพระราชเทวี พิภพของท้าวโกสีย์ก็แสดงอาการ
อันร้อนขึ้นทันที ท้าวโกสีย์ใคร่ครวญดูก็รู้เหตุว่า พระนางสิริมดีปรารถนา
หาบุตร เราจักให้บุตรแก่นางสิริมดี

(กรมศิลปากร, 2549: 119)

5. การนำเค้าโครงเรื่องจากวรรณคดีคำสอนมาเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างสรรค์เนื้อเรื่อง เมื่อพิจารณาเนื้อความจากรามเกียรติ์ ทำให้เห็นว่า มีวรรณคดีคำสอน 2 เรื่อง คือ โคลงทศรถสอนพระราม และโคลงพาสีสอนน้อง ที่มีอิทธิพลด้านเนื้อหาต่อเรื่องรามเกียรติ์ ดังนี้

5.1 โคลงทศรถสอนพระราม จากการศึกษาเนื้อหาในเรื่องรามเกียรติ์ทำให้ทราบว่า โคลงทศรถสอนพระราม มีอิทธิพลต่อเรื่องรามเกียรติ์ในตอนที่ว่าทศรถสอนพระรามในเรื่องเกี่ยวกับการปกครองบ้านเมือง ดังความว่า

จงตั้งอยู่ในทศธรรมา	เป็นตราชูโลกทั้งไตรดาล
เจ้าจงเลี้ยงเสนาพลากร	ให้ถาวรตั้งร่มพฤษภาศาล
เอาความสัตย์สุจริตเป็นประธาน	คือรากแก้วกิ่งก้านดอกใบ
อันฝูงสัตว์จุฑาบทวิบาท	จะเกลื่อนกลาดมาพึ่งอาศัย
จงเอาเมตตานั่นแผ่ไป	ดังกลั่นดอกไม้อันตระการ
จะหอมขจรทุกประเทศ	เย็นเกศไปทั่วทิศาศาล
ทานนั้นต่างผลโอฬาร	หวานให้บำเหน็จโดยตรา
แก่หมู่เสนีรีพล	ประชาชนยาจากถ้วนหน้า
ตัดโลภเอาความกรุณา	เป็นปัญจมหานที
ไหลมาไม่รู้สุดสิ้น	อาบกินเป็นสุขเกษมศรี
อย่าเบียดเบียนไพร่ฟ้าประชาชี	ให้มีความเดือดร้อนเวทนา

(พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, 2549ก: 383)

ความจากรามเกียรติ์ที่ยกมาข้างต้น สอดคล้องกับคำสอนของท้าวทศรถที่ปรากฏในโคลงทศรถสอนพระราม ดังนี้ 1) รักราชภูร ดูแลบ้านเมืองให้มีแต่ความ

รึนรมย์ 2) ถือน้ำมันในสัจจะและถือน้ำมันในธรรม 3) มีเมตตากรุณา มีความยุติธรรม 4) มีความเมตตาต่อชนทุกหมู่เหล่า 5) รู้จักให้รางวัลแก่อำมาตย์ราชมนตรียุติให้ทานแก่ประชาชน 6) รู้จักระงับความโกรธ ความโลภ ความหลง 7) อย่าเบียดเบียนราษฎร 8) รักษาบ้านเมืองอย่าให้เดือดร้อน ให้รักประชาชนดุจบิดามารดารักบุตร 9) รู้จักผูกมิตร อย่าให้มีใครคิดทรยศเอาใจออกห่าง 10) เมื่อมีอุปสรรคต้องรีบหาทางแก้ไขให้เรื่องร้ายเรื่องหนักเบาบางลง 11) พึงรักษารักษาบ้านเมืองให้สงบสุขรื่นรมย์ดังเมืองสวรรค์ 12) ให้คิดเสมอว่ามนุษย์ทุกคนล้วนมีกรรมมีความทุกข์ จึงมีความทุกข์ไปทัพบกเพิ่มให้ แต่จงหาทางบรรเทาความทุกข์ให้แก่มนุษย์ด้วยกัน (กรมศิลปากร, 2508: 3-5)

5.2 โคลงพาลีสอนน้อง มีอิทธิพลต่อรามเกียรติ์ในตอนที่พาลีสอนสุครีพกับองคตในเรื่องเกี่ยวกับการรับใช้พระมหากษัตริย์ ความว่า

หมั่นเฝ้าเข้าเฝ้าเป็นนิจกาล	อย่าเกียจคร้านแต่ตามอำเภอใจ
ลึงใดพระองค์จะตรัสถาม	อย่าเบาความพิศทูลแต่โดยได้
อย่าแต่งตัวโอ้อวดพระทรงชัย	ที่ในพระโรงรัตน
หมอบเฝ้าอย่าก้มอย่าเงยหาง	อย่าเตร่ตร่ายเหลือบแลซ้ายขวา
พระที่นั่งบัลลังก์อลงการ	อย่าฝ่าฝืนขึ้นนั่งอิงองค์
อันฝูงพระสนมนางใน	อย่าผูกจิตพิสมัยไหลหลง
จงรักดีต่อใต้บาทบงสุ	อย่าทะนงว่าทรงพระเมตตา
แขกเมืองอย่าบอกความลับ	อย่าสนทนาคำนับคบหา
อันรางวัลให้ปันเสนา	อย่ามีใจฉันทาหัดทาน
แม้กริ้วโกรธลงโทษผู้ใด	อย่าใส่ใจยุยงจงผลาญ
อย่าโลภลักราชทรัพย์ศฤงคาร	พระบรรหารลึงใดจงจำความ
อาสาเจ้าจนตัวตาย	จึงนับว่าเป็นชายชาญสนาม
เจ้าจงจำคำทำตาม	ก็จะจำเริญความสุขสวัสดิ์

(พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, 2549ข: 32)

ความจากรามเกียรติ์ตอนดังกล่าวสอดคล้องกับคำสอนของพาลีที่ปรากฏในโคลงพาลีสอนน้อง ดังนี้ 1) เข้าเฝ้าเนืองนิตย์ 2) เพ็ดทูลด้วยความสัตย์ 3) สำรวมกิริยาวาจาในท้องพระโรง 4) อย่าคิดเป็นชู้กับนางสนม 5) จงเพ็ดทูลความในยามที่กษัตริย์มีพระอารมณ์แจ่มใส 6) จงพิจารณาข้อความที่เพ็ดทูลว่า ข้อความใดควรกราบทูลและข้อความใดไม่ควรกราบทูล 7) อย่าขึ้นนั่งเล่นบนพระราชนาสน 8) ในระหว่างเข้าเฝ้าให้นั่งในระยະที่พองามไม่ไกล่หรือไกลนนัก หากอยู่ไกล่ก็ให้อยู่ในสายพระเนตรพอที่จะ

รับสั่งได้ 9) เจริญรอยตามเมื่อพระราชทานบำเหน็จ 10) รับประทานอาหารแต่พอควร ก่อนเข้าเฝ้าเพราะจะไม่เกิดปัญหาเรื่องการขับถ่าย 11) อย่าฉกฉวยเอาของในพระคลัง หลวงไปเป็นของตน 12) สงวนศักดิ์ในการพูด ไม่เจรจาหรือแสดงความลับด้วยความสนิทสนมกับทูตต่างเมือง 13) ห้ามเข้าใกล้ทางฉนวนชั้นบัญชา เพราะจะได้รับโทษถึงตาย 14) จงเกรงพระราชอาญาและรับใช้พระองค์ด้วยความจงรักภักดี ถ้าทรงโกรธอย่าโกรธตอบ 15) จงจดจำในสิ่งที่รับสั่งให้ถี่ถ้วน 16) อย่ากราบทูตลับยั้งโดยถือเอาความสนิทสนมเป็นที่ตั้ง 17) อย่ากลับกลอกใบหน้าในขณะที่เฝ้า 18) เพ็ดทูลความให้แจ่มแจ้งชัดเจน 19) อย่าเกียจคร้านในการเข้าเฝ้า 20) อาสาทำศึกจนตัวตาย (กรมศิลปากร, 2508: 6-12)

การนำเสนอข้อคิดเห็นเพิ่มเติม

สำหรับการนำเสนอข้อคิดเห็นเพิ่มเติมที่ได้จากการศึกษาตัวบทรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ผู้เขียนบทความขอนำเสนอ ดังนี้

1. พราหมณ์ผู้เล่าเรื่องพระรามแก่คนไทย คือ พราหมณ์ในลัทธิไศวนิกาย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (2565: 200-201) ทรงให้ความเห็นเรื่องผู้ถ่ายทอดเรื่องพระรามแก่คนไทยว่า พราหมณ์จากอินเดียเป็นผู้เล่า แต่มิได้ทรงบอกว่า พราหมณ์ผู้เล่า นั้นสังกัดนิกายใด แต่จากการศึกษาครั้งนี้ทำให้ทราบว่า พราหมณ์ที่ถ่ายทอดเรื่องพระรามให้กับคนไทย คือ พราหมณ์ที่นับถือไศวนิกาย (นิกายที่นับถือพระอิศวรเป็นใหญ่) เหตุที่กล่าวดังนี้เพราะเนื้อความจากเรื่องรามเกียรติ์ กล่าวถึง พระนารายณ์ถวายบังคมพระอิศวร ดังความว่า

เมื่อนั้น ตกใจพินัยขึ้นจากนอน	องค์พระนารายณ์ซึ่งเป็นศร ภูธรกราบบาทพระศุลี
(พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, 2549ก: 46)	

บทประพันธ์ข้างต้น มาจากตอนพระอิศวรเสด็จยกทัพไปปราบตรีภูมิ และไม่ใช่ตอนนี้เพียงตอนเดียวเท่านั้นที่กล่าวถึงพระนารายณ์ถวายบังคมพระอิศวร ความจากตอนพระนารายณ์อวตารก็กล่าวถึงพระนารายณ์ถวายบังคมพระอิศวรเช่นกัน ดังความว่า

ครั้นถึงไกรลาสสิงขร ทั้งพญานันตนาคา	ชวนองค์บังอรเสน่หา เข้าไปวันทาพระศุลี
(พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, 2549ก: 246)	

นอกจากนี้ความในตอนที่พระนารายณ์กราบทูลพระอิศวร เพื่อทักทวนไม่ให้ ผาคนางดาร่าไปกับพาลี เนื่องจากเกรงว่า พาลีจะแย่งไปเป็นเมีย ก็แสดงให้เห็นว่า พระอิศวรเป็นใหญ่กว่าพระนารายณ์เพราะพระนารายณ์ถวายบังคมพระอิศวร ดังนี้

เมื่อนั้น

องค์พระนารายณ์นาถา

ยอกรสนองพระบัญชา

ผ่านฟ้าจะผาคนางไป

(พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, 2549ก: 90)

2. จุดประสงค์ในการแต่งเรื่องรามเกียรติ์ มีนักวิชาการกล่าวว่า พระราชนิพนธ์ รามเกียรติ์ที่เริ่มแต่งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2340 นั้น อาจแต่งขึ้นเพื่อใช้สำหรับแสดงละคร ในงานฉลองวัดพระศรีรัตนศาสดารามและสมโภชพระแก้วมรกตใน พ.ศ. 2352 ซึ่งอยู่ในช่วงปลายรัชกาล แต่รัตนฤทัย สัจจพันธุ์ (2563: 27) กลับมีความเห็นที่แตกต่างว่า การสมโภชพระแก้วมรกตในครั้งนี้ มิใช่จุดประสงค์ของการพระราชนิพนธ์เรื่อง รามเกียรติ์ตามที่ทรงระบุไว้ในโคลงกระทู้ท้ายเรื่อง เพราะการสมโภชพระแก้วมรกต และการฉลองวัดพระศรีรัตนศาสดารามครั้งนี้ เกิดขึ้นหลังจากการทรงพระราชนิพนธ์เรื่องรามเกียรติ์นานถึง 12 ปี แต่ผู้เขียนบทความกลับมีความเห็นว่า แม้พระราชนิพนธ์เรื่องรามเกียรติ์จะมีได้แต่งขึ้นเพื่อใช้ในงานสมโภชพระแก้วมรกต และฉลองวัดพระศรีรัตนศาสดาราม แต่อาจมีการนำมาแสดงเป็นละครในงานสมโภชพระแก้วมรกตและฉลองวัดพระศรีรัตนศาสดารามครั้งนี้

เหตุที่ผู้เขียนบทความมีความคิดเห็นตามที่กล่าวมา เนื่องจากใช้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์เปรียบเทียบกับข้อมูลที่ปรากฏในเรื่องรามเกียรติ์ตอนทศกัณฐ์สั่งให้รื้อกำแพงเมือง เพื่อเชิญสหัสเดชะเข้ากรุงลงกา เพราะมีเรื่องราวที่สอดคล้องกับการรื้อประตูเมืองเพื่ออัญเชิญพระศรีศากยมุณีเข้าประดิษฐานในพระนคร โดยเหตุการณ์นี้เกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2351 และผู้เขียนบทความสันนิษฐานว่า พระราชนิพนธ์เรื่องรามเกียรติ์อาจแต่งเสร็จในปีนี้ ดังนั้น เมื่อมีการสมโภชและการฉลองที่ยิ่งใหญ่ระดับประเทศ จึงต้องมีการนำบทพระราชนิพนธ์เรื่องรามเกียรติ์มาแสดงละครเพื่อฉลองความยิ่งใหญ่ นอกจากนี้ ผู้เขียนบทความยังมีความเห็นว่า พระราชนิพนธ์เรื่องรามเกียรติ์อาจใช้ในงานสมโภชพระศรีศากยมุณีเข้าประดิษฐานในพระนครด้วยก็เป็นได้

องค์ความรู้ใหม่

ผลการศึกษาเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช การทบทวนและการศึกษาใหม่เรื่องที่มา กลวิธีสร้างสรรค์เนื้อเรื่อง และการนำเสนอข้อคิดเห็นเพิ่มเติมทำให้ผู้เขียนบทความพบองค์ความรู้ใหม่ ดังนี้

1) นอกจากรามเกียรติ์จะมีที่มาจากรามายณะภาษาสันสกฤตฉบับองค니라ชา, วิชาญปุราณะ, หนุมานนาฎกะ, รามายณะฉบับทมิฬ, รามายณะฉบับเบงกาลี, พระรามของชาว-มลายู, พระรามที่เล่ากันอยู่ในเอเชียใต้สมัยคุปตะและปาละ รวมถึงลิลิตนารายณ์ 10 ปางแล้ว ยังมีที่มาจากมหิราพณ์ปาละ, มยิลีราพณ์ กไต, ทิกายัตศรีราม, สิริสารามา, พระรามบนเกาะบาหลี่, อัทฤตะรามายณะ

2) การสร้างสรรค์พระราชนิพนธ์เรื่องรามเกียรติ์เกิดจากการนำเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ เนื้อเรื่องและโครงเรื่องจากวรรณกรรมพื้นบ้าน คติความเชื่อเรื่องพระอินทร์ในชาดก ตลอดจนวรรณคดีคำสอนรุ่นเก่ามาเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างสรรค์เนื้อเรื่อง

3) พราหมณ์ผู้เล่าเรื่องรามายณะให้คนไทยฟัง คือ พราหมณ์ในลัทธิไศวนิกาย (นิกายที่นับถือพระอิศวรเป็นใหญ่) ทั้งนี้ รามเกียรติ์ยังเป็นวรรณคดีที่ใช้สำหรับแสดงละครในงานสมโภชพระแก้วมรกตและฉลองวัดพระศรีรัตนศาสดารามหรืออาจใช้แสดงละครในงานสมโภชพระศรีศากยมุนีด้วย

สรุป

การศึกษาเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช การทบทวนและการศึกษาใหม่เรื่องที่มา กลวิธีสร้างสรรค์เนื้อเรื่อง และการนำเสนอข้อคิดเห็นเพิ่มเติมนี้ ผู้เขียนบทความได้ทบทวนการศึกษาเดิมในเรื่องที่มาของรามเกียรติ์และได้ศึกษาใหม่จนได้ข้อค้นพบดังที่ได้เสนอไว้ในประเด็นเรื่ององค์ความรู้ใหม่ นอกจากนี้ การที่ผู้เขียนบทความค้นพบกลวิธีในการสร้างสรรค์เรื่องรามเกียรติ์ จึงทำให้เห็นถึงแนวทางการแต่งวรรณคดีของกวีไทยว่า นิยมเปลี่ยนแปลงเนื้อเรื่องจากวรรณคดีต้นแบบให้เข้ากับความรู้สึกชอบของคนไทย โดยคนไทยได้รับฟังเรื่องราวของพระรามจากพราหมณ์ที่นับถือพระอิศวรเป็นใหญ่ ทั้งนี้ แม้รามเกียรติ์จะไม่ได้แต่งขึ้นโดยมีจุดประสงค์หลักเพื่อแสดงละครในงานสมโภชพระแก้วมรกตและฉลองวัดพระศรีรัตนศาสดาราม แต่อาจมีการนำเรื่องรามเกียรติ์มาแสดงเป็นละคร ในงานสมโภชพระและฉลองวัดครั้งนี้ด้วย

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2508). *ชุมนุมพระราชนิพนธ์และบทประพันธ์*. กรุงเทพมหานคร: ป. พิศนาคะการพิมพ์.
- กรมศิลปากร. (2540). *วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 1*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

- กรมศิลปากร. (2545ก). *วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 3*, พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ครุสภาลาดพร้าว.
- กรมศิลปากร. (2545ข). *เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน*, พิมพ์ครั้งที่ 19. กรุงเทพมหานคร: บรรณาการ.
- กรมศิลปากร. (2549). *ปัญญาสชาดก เล่ม 1*, พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ศิลปบรรณาการ.
- เกษม ขนากแก้ว. (2539). *อิทธิพลวรรณคดีต่างประเทศต่อวรรณคดีไทย*. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- เจ้าพระยาทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี (ขำ บุนนาค). (2562). *พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1*. กรุงเทพมหานคร: ไทยควอลิตี้บุ๊คส์.
- นายนรินทรธิเบศร์ (อิน). (ม.ป.ป.). *นิราศนรินทร์*. กรุงเทพมหานคร: ศรีปัญญา.
- นิยะดา เหล่าสุนทร. (2540). *คัมภีร์นารายณ์ 20 ปางกับคนไทย*. กรุงเทพมหานคร: แม่น้ำคำผง.
- ประคอง นิมมานเหมินท์. (2549). *นิทานพื้นบ้าน*. ใน *สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฉบับเสริมการเรียนรู้ เล่ม 4*. กรุงเทพมหานคร: โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.
- พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช. (2549ก). *บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เล่ม 1*, พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: ศิลปบรรณาการ.
- พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช. (2549ข). *บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เล่ม 2*, พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: ศิลปบรรณาการ.
- พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช. (2549ค). *บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เล่ม 3*, พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: ศิลปบรรณาการ.
- พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช. (2549ง). *บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เล่ม 4*, พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: ศิลปบรรณาการ.
- พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2565). *บ่อเกิดแห่งรามเกียรติ์*. นนทบุรี: ศรีปัญญา.

- พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร. (2514). *เรื่องพระราม*. พระนคร: หอสมุดแห่งชาติ.
- มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์. (2547). *มณีปิ่นนิพนธ์ รวบรวมบทความด้านภาษา วรรณคดี และ วัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- рінฤทัย สัจจพันธุ์. (2559). *อิทธิพลวรรณกรรมต่างประเทศที่มีต่อวรรณกรรมไทย*, พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- рінฤทัย สัจจพันธุ์. (2563). *โอกาสใหม่ในวรรณคดีศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: แสงดาว.
- ลักขณา โตวิวัฒน์. (2550). *นกกระจากกลอนสวด*. ใน *นามานุกรมวรรณคดีไทย ชุดที่ 1 ชื่อวรรณคดี*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา.
- เสฐียรโกเศศ. (2550). *อุปกรณ์รามเกียรติ์*, พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: ศยาม.